

РОЗДІЛ 10 СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965.9

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА СВІДКА LEGAL STATUS OF ADVOCATE WITNESS

Заборовський В.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

У статті досліджується правовий статус адвоката свідка в кримінальному судочинстві. Робиться висновок про те, що адвокат свідка в кримінальному судочинстві є ні представником, ні захисником свідка, а володіє власне правовим статусом адвоката, а також про те, що адвокат свідка на законодавчому рівні повинен бути зарахований до інших учасників кримінального провадження.

Ключові слова: адвокат, свідок, адвокат свідка, надання правової допомоги, адвокатська діяльність.

В статье исследуется правовой статус адвоката свидетеля в уголовном судопроизводстве. Делается вывод о том, что адвокат свидетеля в уголовном судопроизводстве является ни представителем, ни защитником свидетеля, а владеет собственно правовым статусом адвоката, а также о том, что адвокат свидетеля на законодательном уровне должен быть отнесен к другим участникам уголовного производства.

Ключевые слова: адвокат, свидетель, адвокат свидетеля, оказание правовой помощи, адвокатская деятельность.

In this article the author explores the legal status of a witness in the criminal trial lawyer. The conclusion is that a witness's lawyer in criminal proceedings is neither representative nor witness advocate, and has its own legal advocate status. The paper also concludes that the lawyer witness at the legislative level should be assigned to the other participants in criminal proceedings.

Key words: attorney, witness, witness lawyer, legal aid, advocacy.

Актуальність теми. Одним із учасників кримінального процесу, на якого покладено «допоміжну» функцію щодо сприяння в здійсненні повного, усебічного та справедливого правосуддя в кримінальному судочинстві, є свідок. Незважаючи на те що український законодавець свідка зараховує до категорії інших учасників процесу, на жаль, він не визначає місця адвоката свідка в такому процесі. Актуальність цієї теми виявляється в тому, що адвокат у кримінальному процесі може мати різний статус (захисника, представника чи власне адвокат), а отже, може виконувати й різні процесуальні функції. Невизначеність правового статусу адвоката свідка, на нашу думку, впливає й на належну реалізацію ним його основної функції щодо надання правової допомоги свідку.

Проблема визначення правого статусу адвоката свідка була предметом досліджень низки науковців. Серед учених, котрі досліджували окремі аспекти цієї проблеми, доцільно виокремити О.В. Белькова, М.Ю. Брежневу, Т.В. Варфоломееву, П.В. Кучевського, В.А. Меланчука, О.В. Панчука, В.Г. Пожар, С.Ф. Сафулько, С.М. Стахівського, Д.П. Фіолевського, М.М. Шейфера, В.М. Швілева та інших.

Метою статті є аналіз правового статусу адвоката свідка в кримінальному судочинстві. Основними завданнями є такі: проаналізувати правове становища адвоката свідка під час виконання ним функції

надання правової допомоги свідку; установити місце й роль адвоката свідка в кримінальному процесі; на основі аналізу визначити недоліки в правовому регулюванні статусу адвоката свідка.

Виклад основного матеріалу. Одним із дискусійних питань у юридичній літературі є питання про правовий статус адвоката свідка. Так, п. 2 ч. 1 ст. 66 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України передбачено, що свідок має право користуватися під час давання показань та участі в проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката, повноваження якого підтверджуються згідно з положеннями ст. 50 цього Кодексу. Щодо Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], то він надання правової допомоги свідку в кримінальному провадженні взагалі виділяє як окремий вид адвокатської діяльності (п. 4 ч. 1 ст. 19).

У цьому випадку потрібно звернути увагу на те, що в попередньому КПК України (1960 р.), у який Законом України «Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо права свідка на захист та іншу правову допомогу» від 01 липня 2010 р. [2] були внесені відповідні зміни, закріплювався статус адвоката-захисника свідка. Передумовою вказаних змін стало Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 р. в справі за конституційним зверненням громадянина Ігоря Володимировича Голованя щодо офіційного тлума-

чення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) [3]. У цьому Рішенні зазначалося, що особа під час допиту її як свідка в органах дізнання, досудового слідства чи давання пояснень у правовідносинах із цими й іншими державними органами має право на правову (юридичну) допомогу від обраної за власним бажанням особи в статусі адвоката, що не виключає можливості отримання такої допомоги від іншої особи, якщо законодами України щодо цього не встановлено обмежень.

Проте таке закріплення правового статусу адвоката як захисника свідка теж не було позбавлено недоліку. Так, у ч. 6 ст. 44 попереднього КПК України передбачалося, що як захисники свідка, запрошені ним для надання правової допомоги під час допиту чи проведення інших слідчих дій за участю свідка, допускаються особи, які відповідають вимогам ч. ч. 2 і 3 цієї самої статті. До таких осіб належали й особа, яка мали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Водночас правове регулювання не узгоджувалося з положенням ч. 1 ст. 44 (захисником є особа, яка в порядку, установленому законом, уповноважена здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого та надання їм необхідної юридичної допомоги під час провадження в кримінальній справі). То ж справедливо пропонувалося доповнити «коло суб'єктів, які, за ч. 1 ст. 44 КПК, мають право на захисника, свідком» [4, с. 25]. На правовий статус адвоката як захисника свідка вказували й інші науковці [5, с. 89].

Потрібно звернути увагу на те, що в юридичній літературі наявна й інша точка зору щодо статусу адвоката свідка в кримінальному провадженні. Так, серед науковців досить поширеною є думка, за якою адвокат свідка повинен набувати статус представника. Зокрема, такої позиції дотримується І.В. Гловюк, яка зазначає: «... незважаючи на те, що свідок не належить до сторін кримінального провадження, він має власний інтерес у кримінальному провадженні: наприклад, щоб допит був проведений із дотриманням вимог КПК, щоб за наявності для того підстав до нього були застосовані заходи безпеки тощо, тому, відповідно, може користуватися допомогою адвоката для забезпечення реалізації цих та інших законних інтересів. Відсутність у суб'єкта матеріально-правового інтересу не виключає наявності процесуальних інтересів. Відповідно, варто визнати можливість існування договірної представництва інтересів свідка; складно заперечувати при цьому представницький характер діяльності адвоката свідка» [6, с. 200–201]. Подібної точки зору притримується й В.Г. Пожар, який звертає увагу на те, що «представник свідка – це самостійний суб'єкт кримінально-процесуального провадження, який вступає в процес виключно з метою захисту прав та законних інтересів особи, яку він представляє. Такий представник захищає процесуальний інтерес свідка (оскільки матеріального інтересу у свідка немає), який полягає у тому, щоб свідок найбільш повно реалізував належні йому права у кримінальному процесі» [7, с. 15].

Про правовий статус адвоката як представника свідка вказує й Т.В. Корчева зазначаючи те, що «у ході кримінального провадження право отримати правову допомогу мають й інші учасники кримінального провадження – потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, свідок. Але надання правової допомоги цим учасникам процесу діє поза межами принципу забезпечення права на захист. Саме тому особа, яка надає правову допомогу потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, свідку, повинна називатися адвокат-представник» [8]. Такої самої позиції дотримується й О.В. Белькова, яка вказує на необхідність «наділення свідка правом мати представника у правовідносинах, пов'язаних із оскарженням дій посадових осіб, отриманням відшкодування шкоди, пов'язаної із викликом для дачі показань, забезпеченням безпеки шляхом застосування заходів, передбачених кримінально-процесуальним законодавством» [9, с. 13].

Ми не поділяємо вищевказаних позицій, за якими адвокат свідка розглядається як захисник або ж представник, а дотримуємося думки тих науковців, які вказують на те, що його потрібно розглядати як самостійного учасника кримінального провадження. Прихильником такої позиції є М.Ю. Брежнева, яка зазначає, що «адвоката, запрошеного свідком, не можна розглядати як захисника, представника чи спеціаліста. Його варто вважати самостійним учасником кримінального судочинства» [10, с. 144]. Аналогічну позицію підтримує й П.В. Кучевський [11, с. 6].

До такого висновку нам надає можливість дійти аналіз правового становища свідка в кримінальному судочинстві. Так, з одного боку, ми підтримуємо позицію тих науковців, котрі вказують на наявність особистих інтересів (зацікавленості) свідка в кримінальному провадженні. Слушною в цьому випадку є думка Є.Ю. Сапова, який зазначає «що особисті інтереси свідка зумовлені потребами в кримінальному процесі, які не суперечать закону. Зважаючи на вказане, законними інтересами свідка варто вважати таке: 1) зацікавленість свідка в можливості об'єктивного, вільного від стороннього тиску, виконання свого головного обов'язку – правдиво повідомити орган розслідування або суд про наявні в нього відомості про обставини справи; 2) зацікавленість свідка в тому, щоб підтвердити достовірність повідомлених ним відомостей, щоб не бути звинуваченим у даванні неправдивих свідчень; 3) зацікавленість у забезпеченні як власної безпеки, так і безпеки близьких йому людей від можливих зовнішніх впливів; 4) зацікавленість у звільненні від обов'язку самовикриття й викриття близьких осіб. Саме ці інтереси стають предметом захисту запрошеного свідком адвоката» [12, с. 6, 7].

Проте, на нашу думку, такі інтереси свідка суттєво відрізняються від інтересів сторін та інших учасників кримінального провадження, інтереси яких захищають (представляють) адвокати. Ми дотримуємося тієї точки зору, що свідок являє собою іншого учасника процесу, який не має юридичної зацікавленості в результаті вирішення справи. Слушним

у цьому випадку є твердження С.М. Стахівського, який указує на те, що «показання свідка є повідомлення незацікавленої особи» [13, с. 19]. Він також звертає увагу на те, що «процесуальне становище свідка, як правило, не відображається на його відношенні до справи та достовірності показань. Звісна річ, це не означає, що свідок не може мати певної зацікавленості у вирішенні справи, але ця зацікавленість зумовлена не його процесуальним становищем, а причинами, які знаходяться за межами процесуальних відносин» [14, с. 177]. На відсутність зацікавленості свідка в результатах розгляду справи вказує і Є.В. Григорчук, але водночас він відмічає, що свідок може мати власну правову позицію на відтворенні ним свідчення. Так, Є.В. Григорчук зазначає: «... свідок не має особистого інтересу під час кримінального провадження, а також зацікавленості у результатах вирішення справи. Він повинен давати правдиві показання і в разі, коли особа є очевидцем кримінального правопорушення або має опосередкований стосунок до обставин доказування у справі, завжди виходить за звичні рамки власних уявлень про зовнішній світ, у зв'язку з чим нерідко має своє ставлення до спостережуваних подій. Це процесуально не можна назвати інтересом, оскільки свідок не може заявляти своїх вимог у кримінальному провадженні, однак практично завжди існує сформований погляд на відтворювані їм свідчення – правова позиція» [15, с. 62, 63].

Ураховуючи вищевказане, ми повністю поділяємо твердження М.К. Треушнікова про те, що «свідок – це юридично незацікавлена в результаті справи особа, котра викликається в суд для повідомлення відомостей про безпосередньо сприйняті ним або повідомлені йому факти, що мають значення для справи. Оскільки свідок не є учасником матеріально-правових відносин, він відрізняється від осіб, які беруть участь у справі, тим, що не має юридичної зацікавленості в результаті справи» [16, с. 172].

Розкриваючи правове становище свідка в кримінальному процесі, ми підтримуємо позиції тих науковців, які вказують на допоміжний характер функції, що покладена на свідка в кримінальному провадженні. У цьому разі заслуговує на увагу думка М.М. Шейфер, яка вказує на те, що свідок, перебуваючи в групі «інших» учасників процесу, не виконує функції ні захисту, ні кримінального переслідування, ні вирішення справи по суті, а є носієм особливої «допоміжної» функції, яка, на її думку, полягає в сприянні здійсненню правосуддя за допомогою правдивого викладу відомих йому обставин, що мають значення для справи, становлять предмет допиту й інших слідчих дій, проведених із його участю та супроводжуваних даванням ним свідчень [17, с. 12]. На здійснення свідком допоміжної кримінально-правової функції вказують також інші вчені, зокрема В.М. Шпілев [18, с. 10] та І.Ю. Таричко [19].

Отже, указане дає змогу дійти до висновку, за яким як свідка потрібно розуміти особу, котра належить до категорії інших учасників процесу, на яку покладено «допоміжну» функцію щодо сприяння

в здійсненні повного, усебічного та справедливого правосуддя в кримінальному судочинстві. Свідок може мати як власну правову позицію (погляд) щодо наданих ним показань, так і особисті інтереси (зацікавленість) у кримінальному провадженні, але такі його інтереси мають позапроцесуальний характер. Ми дотримуємося тієї точки зору, за якою свідок не має самостійного інтересу в кримінальному провадженні [20], а тому й не має юридичної зацікавленості в результатах розгляду справи. А це, на нашу думку, суперечить можливості розглядати адвоката свідка як його представника в кримінальному судочинстві. Тож слушною є думка П.В. Кучевського, який указує, що «між адвокатом-представником і адвокатом, який надає правову допомогу свідку та особі, котра дає пояснення, знак рівності ставити не можна» [11, с. 14].

Для визначення правового статусу адвоката свідка в кримінальному процесі, на нашу думку, насамперед необхідно виходити з того, що основним призначенням адвокатури й, зокрема, адвоката є надання правової допомоги особам, у тому числі й свідку. У цьому разі потрібно врахувати й твердження А.О. Орлової про те, що «процесуальний статус адвоката в кримінальному процесі диференціюється залежно від мети його залучення в кримінальний процес у конкретній кримінальній справі зацікавленими учасниками, що потребують отримання юридичної допомоги, і впливає на специфіку взаємодії зі спеціально уповноваженими посадовими особами, які здійснюють кримінальне судочинство» [21]. Указане надає нам можливість погодитися з позицією Є.О. Попова, який зазначає: «... діяльність адвоката щодо здійснення ним конституційної вимоги про забезпечення права кожного, хто бере участь у кримінальній справі, на кваліфіковану юридичну допомогу повинна включати в себе не два, а три напрями: як захисника, як представника і як адвоката, котрий надає допомогу тим особам, які, за чинним законом, позбавлені цієї допомоги» [22, с. 13].

На підставі вищевказаного ми поділяємо позицію тих науковців, котрі вказують на те, що в кримінальному провадженні особа, яка має статус адвоката, може брати участь як захисник, представник і, власне, адвокат (наприклад, свідка) [23, с. 3; 24, с. 122]. Відсутність чіткого врегулювання статусу адвоката свідка в українському законодавстві (як ми вже зазначали в КПК України вказується на право свідка користуватися правовою допомогою адвоката (п. 2 ч. 1 ст. 66), а Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» надання правової допомоги свідку в кримінальному провадженні виділяє як окремий вид адвокатської діяльності (п. 4 ч. 1 ст. 19)) дає нам змогу припустити, що вітчизняний законодавець мав на меті надати адвокату свідка окремий правовий статус. Проте ми вважаємо, що таке нормативне врегулювання потребує вдосконалення, оскільки, по-перше, на законодавчому рівні має бути чітко визначений правовий статус такої особи (адвокат свідка), по-друге, його правовий статус повинен бути детально врегульований.

Щодо визначення місця адвоката свідка в кримінальному процесі нам потрібно насамперед урахувати те, що він, як ми вже відмічали, не є ні його представником, ні захисником, тобто він не виконує функцію захисту, а отже, не може бути зарахований до сторони захисту. На нашу думку, не має викликати сумніву й те, що він не може бути зарахований і до сторони обвинувачення. Ураховуючи вказане, ми підтримуємо тих науковців, котрі виходять із того, що адвокат свідка повинен бути зарахований до складу «інших учасників кримінального судочинства, які не мають самостійного інтересу під час провадження в кримінальній справі» [25, с. 43].

Отже, адвокат свідка на законодавчому рівні повинен бути зарахований до інших учасників кримінального провадження. Крім цього, у КПК України має бути чітко встановлений як порядок вступу, так і обсяг прав і обов'язків такого адвоката. У цьому випадку варто відмітити те, що чинний КПК України зробив певний крок назад, порівняно з попереднім КПК України (1960 р.), у ч. 5 ст. 167 якого було закріплено низку прав захисника свідка (зокрема, право бути присутнім під час допиту; надавати в присутності слідчого консультації свідку, заперечувати проти незаконних дій слідчого щодо порядку проведення ним допиту; оскаржувати дії слідчого тощо). Слушною в цьому разі є думка М.В. Луцьок, який відмічає так: «Новим КПК України всі «застарілі» права захисника-адвоката свідка просто не передбачені. Навіть якби адвокат і хотів під час слідчої дії вказати слідчому на неправильність його позиції, він не має такого права. Так само, як і не має права оскаржити неправомірність дій слідчого – такі права мають лише прямо зазначені в ст. 303 КПК України особи» [26].

Щодо регулювання правового становища адвоката свідка, то, на нашу думку, позитивним є законодавство Російської Федерації, яке в процесуальних правах адвоката свідка прирівняло до прав захисника, котрий бере участь у проведенні слідчої дії, у межах надання юридичної допомоги своєму підзахисному. До такого висновку ми доходимо завдяки аналізу положень ч. 5 ст. 189 і ч. 2 ст. 53 КПК Російської Федерації [27]. Варто відмітити, що такий стан речей був позитивно оцінений науковцями. Так, С.А. Шейфер акцентує на тому, що «наділення захисника (й особливо адвоката свідка) цими правами перетворює його з фактично безмовного понятого на активного учасника слідчої дії, котрий має можливість

запобігти неправомірному тискові на допитуваного» [28, с. 161]. В аспекті цього питання заслуговує на увагу й позиція О.В. Панчук, яка, досліджуючи питання про надання свідку правової допомоги в кримінальному процесі, указує на необхідність нормативного закріплення низки прав і обов'язків адвоката свідка, а також визначає перелік обставин, що виключають його участь у кримінальному провадженні [29, с. 160–163].

Висновки. Ураховуючи викладене, можна дійти висновку, що лише в тому випадку, коли буде чітко визначено правовий статус адвоката свідка, а також на законодавчому рівні детально врегульовано коло його повноважень, може мова йти про можливість належної реалізації адвокатом свідка його основної функції щодо надання правової допомоги свідку. Крім цього, потрібно врахувати те, «що законодавець лише презюмує юридичну грамотність і обізнаність свідка, котрий викликається на допит, про його право запросити адвоката, оскільки процедура виклику цього не передбачає» [30, с. 103]. Ми поділяємо позицію тих науковців [31, с. 361; 32, с. 32, 33], які вказують на необхідність визначення порядку роз'яснення свідку права на отримання правової допомоги адвоката, що надасть йому реальну можливість скористатися таким правом. Зокрема, це можливо шляхом установлення обов'язку перед допитом свідка роз'яснювати йому право на отримання правової допомоги від адвоката під час допиту чи проведення інших слідчих дій за його участю, а також шляхом доповнення змісту повістки про виклик свідка (ст. 137 КПК України) положенням із роз'ясненням вищевказаного права.

В іншому випадку, ми вважаємо, проведення такого допиту має прирівнюватися до допиту без участі адвоката, і в разі подальшого використання таких показань для доведення вини в учиненні злочину свідками або їхніми співучасниками має, як це зазначається в згаданому Рішенні Конституційного Суду України від 30 вересня 2009 р. (справа про право на правову допомогу), розцінюватися як порушення п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (до такого висновку доходить Європейський суд з прав людини, зокрема, у рішеннях «Яременко проти України» [33] від 12 червня 2008 р., «Луценко проти України» [34] від 18 грудня 2008 р. і «Шабельник проти України» [35] від 19 лютого 2009 р.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 17.
2. Про внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України щодо права свідка на захист та іншу правову допомогу (втратив чинність) : Закон України від 01 липня 2010 р. № 2395-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 38. – Ст. 506.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 79. – Ст. 62.
4. Дроздов О.М. До питання про процесуальне становище захисника свідка / О.М. Дроздов // Адвокат. – 2010. – № 6. – С. 24–28.
5. Безлепкин Б.Т. Уголовный процесс России : [учебное пособие] / Б.Т. Безлепкин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Проспект, 2004. – 480 с.
6. Гловюк И.В. Адвокат свидетеля: проблемы функциональной направленности деятельности и уголовно-процессу-

ального статусу по УПК України / И.В. Гловюк // Актуальные проблемы совершенствования законодательства и правоприменения : материалы IV Международной научно-практической конференции, г. Уфа, 08 февраля 2014 г. : в 2 ч. – Уфа : Евразийский научно-исследовательский институт проблем права, 2014. – Ч. 2. – 2014. – С. 199–204.

7. Пожар В.Г. Інститут представництва в кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / В.Г. Пожар. – О., 2010. – 20 с.

8. Корчева Т.В. Щодо питання забезпечення права на захист особи у кримінальному провадженні за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / Т.В. Корчева // Теорія і практика правознавства : електрон. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – 2013. – Вип. 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/1.2013/Korcheva.pdf.

9. Белькова О.В. Правовий статус свідка в кримінальному процесі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / О.В. Белькова. – Х., 2005. – 20 с.

10. Брежнева М.Ю. Участие адвоката в уголовном судопроизводстве для оказания юридической помощи свидетелю : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / М.Ю. Брежнева. – М., 2008. – 163 с.

11. Кучевський П.В. Діяльність адвоката у кримінальному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / П.В. Кучевський. – К., 2011. – 18 с.

12. Сапов Е.Ю. Адвокат как представитель свидетеля в уголовном процессе: функции и полномочия : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика; оперативно-розыскная деятельность» / Е.Ю. Сапов. – Самара, 2012. – 20 с.

13. Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / С.М. Стахівський. – К., 2005. – 31 с.

14. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінально-процесуального доказування : [монографія] / С.М. Стахівський. – К., 2005. – 272 с.

15. Григорчук Є.В. Поняття процесуального інтересу та правової позиції свідка у кримінальному судочинстві України / Є.В. Григорчук // Наука і правоохорона. – 2013. – № 4. – С. 59–64.

16. Треушников М.К. Судебные доказательства / М.К. Треушников. – М. : ОАО «Издательский дом «Городец», 2004. – 272 с.

17. Шейфер М.М. Социальный и правовой статус свидетеля и проблемы его реализации в уголовном судопроизводстве России : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / М.М. Шейфер. – Самара, 2005. – 20 с.

18. Шпилев В.Н. Сущность, содержание и формы советского уголовного судопроизводства : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; судоустройство; прокурорский надзор; криминалистика» / В.Н. Шпилев. – Л., 1984. – 48 с.

19. Таричко И.Ю. Функция судебного контроля в российском уголовном процессе : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / И.Ю. Таричко. – Омск, 2004. – 22 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://law.edu.ru/script/cntSource.asp?cntID=100049115>.

20. Венгрия К. Адвокатам одного объединения не рекомендуют осуществлять защиту разных по процессуальному статусу сторон / К. Венгрия [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://jurliga.ligazakon.ua/news/2013/11/22/101866.htm>.

21. Орлова А.А. К вопросу о статусе адвоката на досудебных этапах уголовного судопроизводства / А.А. Орлова // Материал подготовлен для системы КонсультантПлюс. – 2007. – [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.center-bereg.ru/j2153.html>.

22. Попов Е.А. Квалифицированная юридическая помощь в уголовном процессе России: понятие, содержание, гарантии : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Е.А. Попов. – Краснодар, 2004. – 26 с.

23. Закомолдин А.В. Адвокат как участник уголовного процесса в досудебных стадиях : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А.В. Закомолдин. – Самара, 2007. – 22 с.

24. Меланчук А.В. Роль адвокатів у кримінальному провадженні за законодавством Російської Імперії і сучасної України: точки дотику / А.В. Меланчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 2. – Т. 4. – С. 122–127.

25. Мухудинова Н.Р. Адвокат свидетеля, законный представитель несовершеннолетнего свидетеля в российском уголовном судопроизводстве / Н.Р. Мухудинова // Адвокатская практика. – 2010. – № 6. – С. 43–44.

26. Луцюк М. Повноваження адвоката при наданні правової допомоги свідку в кримінальному провадженні за новим КПК України / М. Луцюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rivnepravo.com.ua/news/vsi-publikatsii/>.

27. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации от 18 декабря 2001 г. № 174-ФЗ // Собрание законодательства РФ. – 2001. – № 52. – Ст. 4921.

28. Шейфер С.А. Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования / С.А. Шейфер. – М. : Норма, 2010. – 240 с.

29. Панчук О.В. Надання свідку правової допомоги у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О.В. Панчук. – К., 2013. – 180 с.

30. Бургер Б. Процессуальное положение адвоката в уголовном судопроизводстве / В. Бургер, В. Семенов // Уголовное право. – 2009. – № 4. – С. 101–104.

31. Титова Н.В. Право свідка на правову допомогу / Н.В. Титова // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету, м. Одеса, 28 жовтня 2011 р. – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 360–361.

32. Панчук О. Окремі питання надання адвокатом правової допомоги свідку / О. Панчук // Закон и жизнь. – 2013. – № 3. – С. 32–34.

33. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Яременко проти України» (заява № 32092/02) від 12 червня 2008 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 2. – Ст. 434.

34. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Луценко проти України» (заява № 30663/04) від 18 грудня 2008 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 89. – Ст. 16.

35. Рішення Європейського суду з прав людини по справі «Шабельник проти України» (заява № 16404/03) від 19 лютого 2009 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 84. – Ст. 63.